

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/131136>

Please be advised that this information was generated on 2019-02-18 and may be subject to change.

Het christendom en de vele andere godsdiensten

Discussiebijdragen
over hun verhouding

F.P.M. Jaspers (red.)

THEOLOGISCH
CAHIER

55

KU-NIJMEGEN

**HET CHRISTENDOM EN
DE VELE ANDERE GODSDIENSTEN**

Het christendom en de vele andere godsdiensten

Discussiebijdragen over hun verhouding

F.P.M. Jespers (red.)

Theologische Faculteit KU-Nijmegen

Theologische Cahiers KU-Nijmegen, nr. 55

Redactie Theologische Cahiers:

Dr. E.M.M. Eynikel

Dr. F.P.M. Jespers

Dr. J.Z.T. Pieper

Drs. F. Wolswijk

ISBN 90-75934-08-4

© 1999 Faculteit der Godgeleerdheid, Katholieke Universiteit Nijmegen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j°, het Besluit van 20 juni 1974, St.B. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, St.B. 471 en Artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Inhoud

Ter inleiding <i>Frans Jaspers</i>	7
Pluralisme als feit en uitdaging <i>Wilhelm Dupré</i>	11
Dialogoog als kans voor vernieuwing van de godsdiensten <i>Frans Jaspers</i>	25
“Het tuiertouw van het geloof”. Fundamentele theologische reflectie over de interreligieuze dialoog <i>Toine van den Hoogen</i>	39
Heil en respect voor allen? <i>Ad Brants</i>	67
Naar een theologie van de Geest. Een christologische fundering van een heilzaam theocentrisme <i>Joke Nijenhuis</i>	81
Enkele perspectieven vanuit hindoeïsme en boeddhisme <i>Paul van der Velde</i>	95

Ter inleiding

Frans Jespers

De dialoog tussen gelovigen van verschillende godsdiensten is tegenwoordig een van de meest besproken theologische onderwerpen. Dit is een gevolg van de talloze concrete dialogen die overal ter wereld en op allerlei manieren plaatsvinden, maar ook van de voortgang van de reflectie over mogelijke zin, doelstellingen en werkwijzen van zulke dialogen. De theoretische problemen doen zich niet zozeer voor bij de samenwerking van of bij religieus getinte gesprekken tussen welwillende gelovigen met uiteenlopende achtergronden, maar vooral bij wat men de institutionele dialoog kan noemen. Aan welke beginselen hebben kerken en hun officiële vertegenwoordigers zich bijvoorbeeld te houden in dialoogsituaties? Hierover lopen de meningen uiteen van een overtuigd exclusivisme (“wij beschikken over de waarheid en willen zoveel mogelijk mensen overhalen om daarvan kennis te nemen en zich bij ons te voegen”) tot aan een relativistisch pluralisme (“alle godsdiensten komen ongeveer op hetzelfde neer, dus waar zou je je druk om maken”).

Binnen de katholieke traditie spitste de discussie zich de afgelopen jaren toe op de interpretatie van het standpunt van het Tweede Vaticaans concilie. Met name de verklaring *Nostra aetate* (over de houding van de kerk ten opzichte van de niet-christelijke godsdiensten) bleek voor meerdere uitleg vatbaar. Vrijwel iedereen bevestigt dat deze open stellingname indertijd een doorbraak betekende. Maar nu menen sommigen dat deze positie nog niet uitgelegd mag worden als de erkenning van de vele godsdiensten als heilswegen, terwijl anderen er juist een aanzet in zien om met die anderen op voet van een zekere gelijkwaardigheid - als heilswegen - in gesprek te treden en samenwerking te zoeken. De pauselijke Internationale Theologische Commissie heeft getracht helderheid te scheppen door, na uitvoerige studie en discussie,

een document over deze zaak te publiceren: *Het christendom en de godsdiensten*.¹

Het verschijnen van de Nederlandse vertaling was voor de Nijmeegse Werkgroep interculturele religieuze dialoog aanleiding om een studiedag te organiseren aan de Theologische Faculteit van de Katholieke Universiteit. Op vrijdag 12 juni 1998 debatteerden docenten en studenten van de faculteit over het bewuste document. Over het algemeen waren de reacties op de tekst van de Theologische Commissie kritisch, maar sommigen juichten de nieuwe theologische gezichtspunten toe en de ruimte die voor de praktijk van de dialogen wordt opengelaten. Het leek bovengenoemde werkgroep nuttig om de voordrachten van deze dag (door docenten en studenten) te publiceren ten dienste van de voortzetting van de reflectie over dit belangrijke onderwerp; zes teksten zijn - in aangepaste vorm - in het voor u liggende boek opgenomen.

De inleid(st)ers hebben *Het christendom en de godsdiensten* bestudeerd vanuit hun eigen discipline. Onder de auteurs treft men twee godsdienstfilosofen aan, een fundamentealtheoloog, een dogmaticus, een feministisch theologe en een vertegenwoordiger van de godsdienstwetenschappen. Dit levert niet alleen een verscheidenheid aan kritische opmerkingen bij het document op, maar ook heel wat waardering, en voorstellen voor aanvulling, nuancering of verbetering van argumenten en conclusies.

Wilhelm Dupré, hoogleraar godsdienstfilosofie en algemene godsdienstwetenschap, verdedigt in zijn bijdrage een genuanceerd pluralistische benadering. Dialoog, ook tussen mensen van verschillende godsdiensten, is een principieel menselijke opdracht, een vorm van het zoeken van heil. Daarom is het niet verantwoord om de heilsgeschiedenis exclusief aan Jezus Christus te binden. Want dan lijkt er in andere godsdiensten geen heil gevonden te kunnen worden. Indien men aan waarheidsaanspraken wil vasthouden, dan dient men te beseffen dat dialoog zelf waarheidsrelevantie bezit en dat een oprechte wederkerig-

¹ *Het christendom en de godsdiensten*, in *Kerkelijke documentatie* 25 (1997) nr. 7 (Uitgave van het Secretariaat van de Rooms-Katholieke Kerkprovincie, Biltstraat 121, Utrecht).

heid in dialoog vereist dat men waarheid én onwaarheid zowel bij zichzelf als bij de ander wil onthullen.

Frans Jespers, hoofddocent wijsbegeerte, reflecteert niet alleen vanuit zijn eigen vak maar ook onder verwijzing naar Nederlandse dialoogpraktijken. Hij vraagt zich af of de Theologische Commissie wel recht doet aan pluralistisch denkende theologen door hen een homogenerende doelstelling toe te schrijven. Dit brengt de Commissie ertoe om zelf een tamelijk absolute positie in te nemen: de dialoog is het gesprek tussen christenen die deelnemen aan Gods universele heilswerk en andersgelovigen die op weg geholpen moeten worden. De auteur meent dat christenen in de dialoog terughoudend moeten zijn met hun waarheidsaanspraken, omdat de geloofservaringen en -praktijk uiteindelijk beslissend zijn. Tot slot volgt een pleidooi voor een voorzichtige dialoog, waarin ten behoeve van wederzijds leren en innerlijke vernieuwing geduldig en gaandeweg een verkennende hermeneutiek wordt ontwikkeld.

De benadering van hoogleraar Toine van den Hoogen is die van de fundamentele theologie. Hij maakt duidelijk dat de diepgaande tekorten die in het document worden toegeschreven aan 'de pluralistische positie' tamelijk abstract en geconstrueerd zijn. Hij stelt dat de Theologische Commissie eigenlijk een typisch Europees debat over de modernisering van de theologie tracht te winnen met behulp van nominalistisch gedachtegoed, waarbij andere godsdiensten eigenlijk niet serieus ter sprake komen. Indien christenen werkelijk dieper willen doordringen in de beleving van andersgelovigen, dan zullen ze zich in het kader van geëngageerde, existentiële dialogen bewust moeten richten op de combinatie van een 'binnen'- en een 'buiten'-perspectief.

Ad Brants vraagt zich als dogmaticus af of christenen werkelijk in staat zijn om mensen met andere geloofsovertuigingen en -gebruiken te waarderen. Daartoe belicht hij de achtergronden van en de commentaren op het adagium *extra ecclesiam nulla salus*. Vervolgens wordt de centrale positie van Christus toegelicht met behulp van de *Logos*-theologie en een open, min of meer teleologisch godsidee. Dit alles biedt materiaal voor de gedachte dat ook de kerk, in het besef nog onderweg te zijn naar het Rijk van God, mogelijk tot nieuwe herkenning

van Christus kan komen door belangrijke overtuigingen uit andere godsdiensten volstrekt serieus te nemen.

Joke Nijenhuis, doctoraalstudente, wil in haar bijdrage een aanvulling bieden op de dialoogvisie van het christologisch theocentrisme, en wel vanuit een feministisch-theologische benadering. Wanneer christenen bereid zijn aan Christus een zekere voorlopigheid toe te kennen, bijvoorbeeld door Hem als icoon van Gods transformerende Geest op te vatten, zullen zij meer raakpunten in andere godsdiensten aantreffen en minder beperkt zijn in gesprekken dan wanneer ze uitgaan van een massief christocentrisme. Op basis van de idee van Christus als icoon kan er een nieuwe dynamiek ontstaan in de interreligieuze dialoog, een dynamiek die ook het zelfverstaan van christenen verdiept.

Als deskundige op het terrein van hindoeïsme en boeddhisme leest docent Paul van der Velde het document met gemengde gevoelens. Dialoog is prachtig, maar de pretenties van de christelijke theologen zullen vooral bij Aziatische gelovigen van andere godsdiensten een overdreven indruk maken, onder meer omdat de kenwegen waarlangs die pretenties tot stand kwamen onvoldoende worden verantwoord. Verder laat hij aan de hand van voorbeelden het gevaar zien van het snelle gebruik van religieuze kernbegrippen (zoals 'heil' of 'toewijding'); in andere godsdiensten hebben ze vaak een andere betekenis en draagwijdte. Ook ontbreekt er in het document ruimte voor geloofstwijfel en voor de verborgenheid van God. Veel studie van andere godsdiensten en voorzichtigheid in de dialoog zijn geboden.